

Dítě školního věku - nástup školní docházky

Seidlová Málková Gabriela

Vývojová psychologie školního věku - 2021

Význam školní docházky pro rozvoj poznávacích funkcí

- Škola jako významná instituce v životě dítěte („prodloužená ruka“ státu ? nezbytný prostor pro rozvoj kognitivních schopností a sociálních kompetencí? nástroj opracování psychických struktur kulturních kontextech?)
- Lurija a Vygotský; Rogoffová :
 - Chůze do školy, formalizovaná výuka, ovlivňuje rozvoj poznávacích procesů a poskytuje zcela novou formu osvojování si poznatků
 - Škola (formální vzdělání) používá odlišné nástroje zprostředkování objektivní reality (např., symboly, grafický záznam).
 - Struktura participace a diskurs, který se tam děje je jiný než v běžném životě.
 - Naučit se odpovídat na otázky a klást je, kromě osvojení si obsahu učiva.
 - Zvláštní povaha jazyka ve škole se projevuje i v důrazu učitelů na lingvistickou formu místo na obsah.

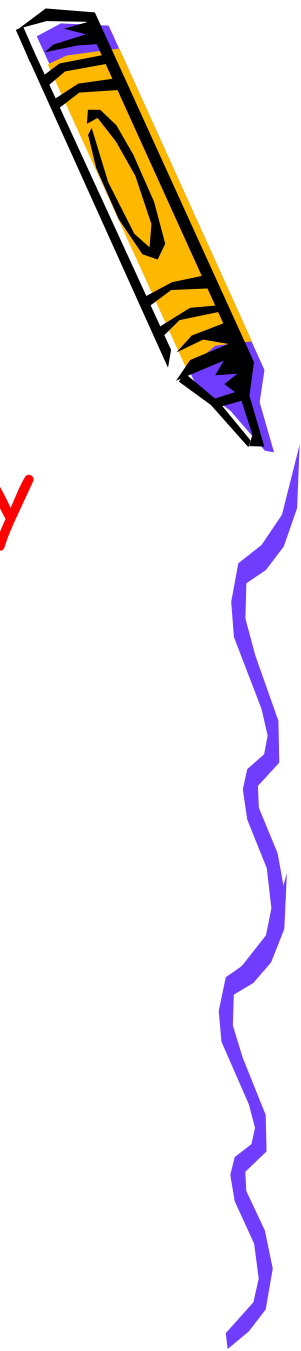

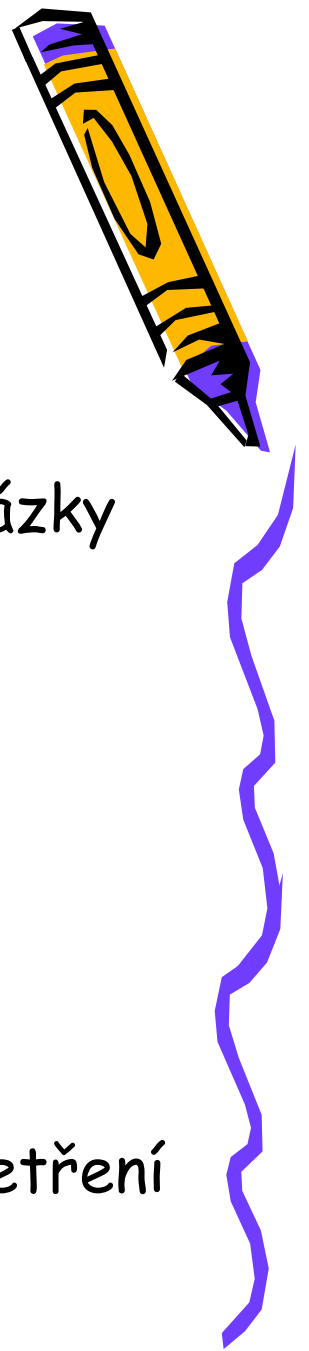

- M. Cole
- .. problém s propojením prostředí školy a běžné praxe
- *„Vzdělání poskytuje nové nástroje pro fungování intelektu, ovšem bez kontextu, pro jejich používání v běžném životě se tyto nástroje vytrácí... a zůstávají nepoužívané... ”*

I.
Období nástupu školní docházky

Školní zralost

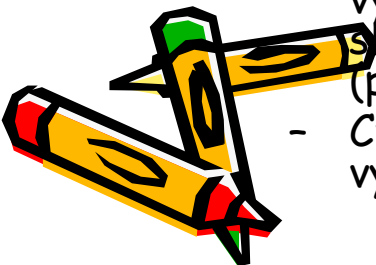
- Soubor duševních schopností a dovedností umožňujících dítěti zvládnout nároky docházky do školy
- Zahrnuje více oblastí: fyzické předpoklady, sociální, emoční a kognitivní předpoklady
- Posuzuje mateřská škola (učitelé), rodina, pediatr, psycholog/spec pedagog (školské poradenské zařízení)
- ?? plošný screening? (na cestě od kresby postavy- Jiráskův test ke komplexnímu vyšetření předpokladů dítěte)

Kritéria školní zralosti- oblasti posuzování

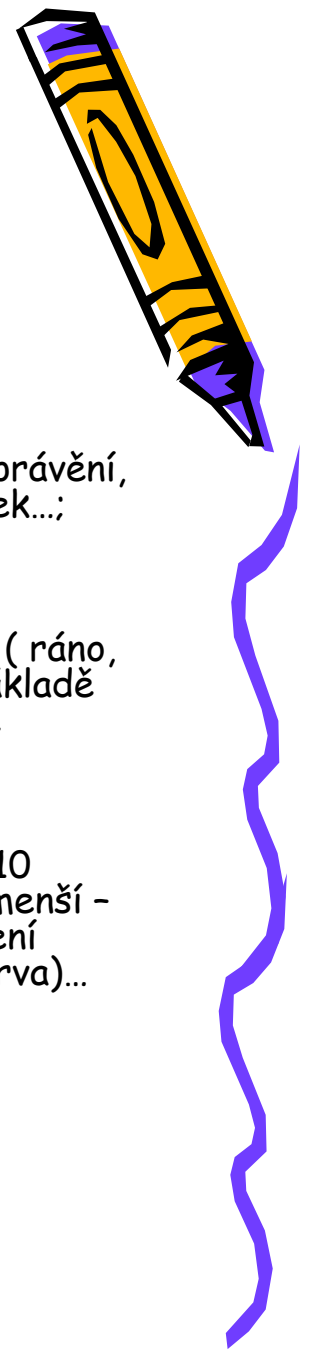
- **1. Fyzická zralost**
 - velikost postavy, síla, nemocnost a zvýšená unavitelnost
- **2. Sociální kompetence**
 - rozlišovat ve způsobu kontaktu s osobou blízkou a cizí, autoritou a vrstevníkem, dokáže se rozdělit, projevuje radost z úspěchu, zvládá práci ve skupině i hru, zvládá frustraci a neúspěch
- **3. Emoční zralost**
 - kontrola a regulace emocí, porozumění emocím druhých (přiměřené), projevuje empatii a soucit, odolnost vůči zátěži, dokáže regulovat uspokojení svých momentálních přání
- **4. Sebeobslužné dovednosti**
 - samostatnost, hygienické návyky, stravování a oblékání....
- **5. Oblast jemné motoriky a grafomotoriky**
 - zapínání a rozepínání knoflíků, zavazování tkaniček, navlékání korálků, vystřihování a vytrhávání papíru, manipulace s drobnými předměty, skládání kostek, modelování, nalepování koláží, sestavování skládaček (puzzle, mozaika)- koordinace
 - cvičení správného úchopu tužky, správné sezení, uvolňovací cviky, vybarvování, spojování obrázků, cvičení různých typů čar...

- **6. Řeč a komunikační schopnosti**
 - Vyslovuje správně všechny hlásky, reaguje na pokyny, má přiměřenou slovní zásobu, ovládá gramatickou strukturu jazyka, správně užívá slovosled, skloňuje a časuje, dokáže vyprávět příběh podle obrázků
- **7. Oblast zrakového vnímání**
 - dokáže vnímat komplexní tvar i všítat si detailů: např. dokreslování obrázků, skládání mozaiky, skládání rozstříhaných obrázků, vyhledávání určitých předmětů v místnosti podle určité vlastnosti (barva, tvar, funkce), hledání rozdílů v podobných obrázcích
- **8. Oblast sluchového vnímání (fonemického povědomí)**
 - Rozeznávání různých zvukových částí jednotek mluvené řeči, rozeznávání první (později i poslední) hlásky ve slově, rytmická cvičení, vytleskávání slov, opakování rytmů, rytmizace říkanek - písniček, hledání jednoduchých rýmů...

• 9. Oblast paměti a pozornosti

- Učení básniček a písniček, hry s opakování a přidávání slov, samostatné vyprávění, pozorování - co se změnilo (např. v místnosti), co chybí, dramatizace říkanek...; zralá vizuální paměť a sluchová paměť (zopakuje řadu alespoň čtyř číslic)

• 10. Rozumové schopnosti a myšlení

- Počátky logického usuzování- neřídí se jen tím, co vidí, orientuje se v čase (ráno, poledne večer) a v prostoru (nahore, dole, vlevo, vpravo), zobecňuje na základě shodných znaků a vytváří kategorie, dokáže popisovat činnosti...přiměřené znalosti o fungování světa, přírody, řešení sociálních situací....)

• 11. Oblast matematických představ

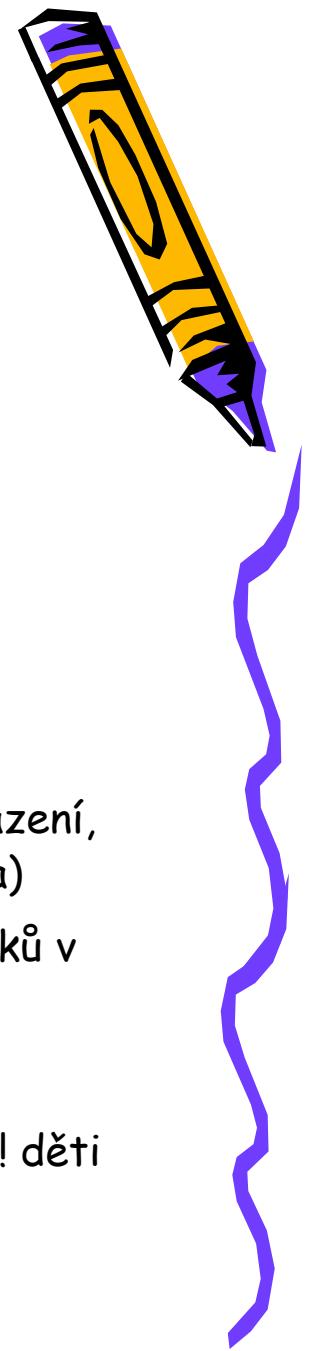
- Určování množství, porovnávání (více - méně), orientace v číselné řadě do 10 (postupně), osvojování pojmů - více, méně, malý - velký, (menší - větší, nejmenší - největší), úzký - široký, krátký - dlouhý, dole - nahore, vpravo - vlevo, řazení podle velikosti, třídění předmětů podle jednoho kritéria (velikost, tvar, barva)...

• 12. Motivace k učení

- Zájem o školní aktivity a činnosti („u stolu“) a o informace

Vyšetření školní zralosti

- Jazykové schopnosti a užívání řeči
 - fonemické povědomí (např. test izolace počáteční hlásky ve slově/pseudoslově)
 - slovní zásoba,
 - gramatické kompetencí (jazykový cit)
- Percepční předpoklady (Edfeldtův test)
- Matematické představy (prostorové vztahy, množství, třídění řazení, zachování počtu-konzervace jako předpoklad pochopení významu čísla)
- Kresba postavy (orientační! spíše emoční a sociální výbava ; Jiráskův test),
- Vyšetření intelektu a paměti
- Orientační vyšetření psaní či znalosti písmen abecedy (! děti ~~ne~~ znát abecedu, jde o představu o písmenech, psaném textu)

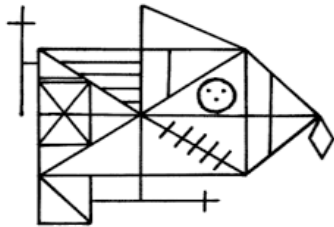
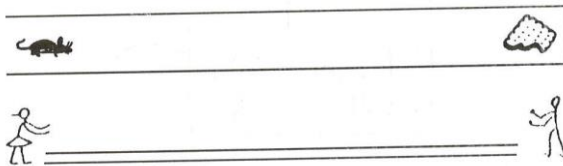
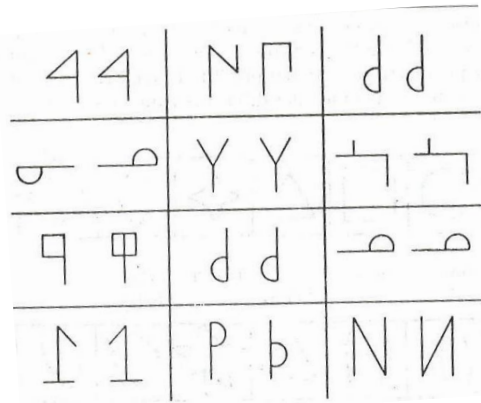

- Velmi často zachyceno v komplexních testových/screeningových nástrojích:
 - MaTeRS je screeningový nástroj k posouzení školní připravenosti dítěte před vstupem do školy; Dítě je hodnoceno v 10 různých vývojových oblastech jako je např. vizuomotorika, sluchová percepce, pozornost, řeč apod.
 - **MABEL** <https://www.eldel-mabel.net/cs/domov/> : komplexní diagnostická baterie pro posouzení struktury pregramotnostních a raných gramotnostních dovedností, sestavena jako vícejazyčná (vhodná i pro bilingvní děti)

Percepční předpoklady:

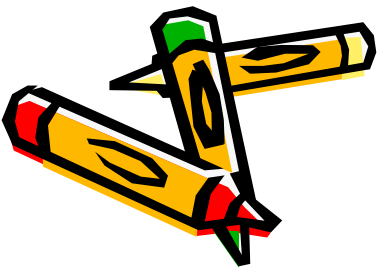
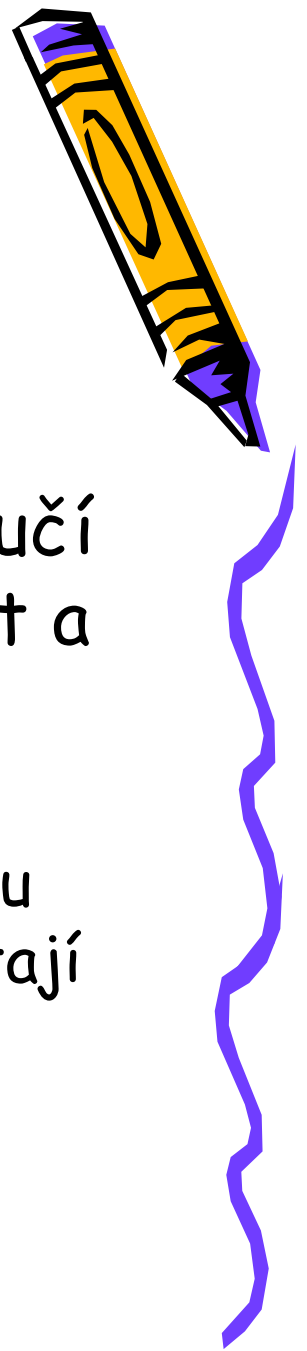
- Edfeldtův test zrakové percepce symbolů
 - 84 figur s dvojicemi obrázků, liší se tvarem, orientací
 - Zralý školák udělá max. 10 chyb v celé úloze
 - Náročnost: nejprve rozlišuje dítě odlišné figury, pak stejné obrácené vertikálně- nahoře/dole, nejobtížnější je rozlišení tvarů obrácených zrcadlově
- Screening koordinace oka-ruky
- Rey-Osterriethova figura (řešení úkolů, zpracování vizuálních symbolů....
- Viz Pokorná, V. (2001)
-

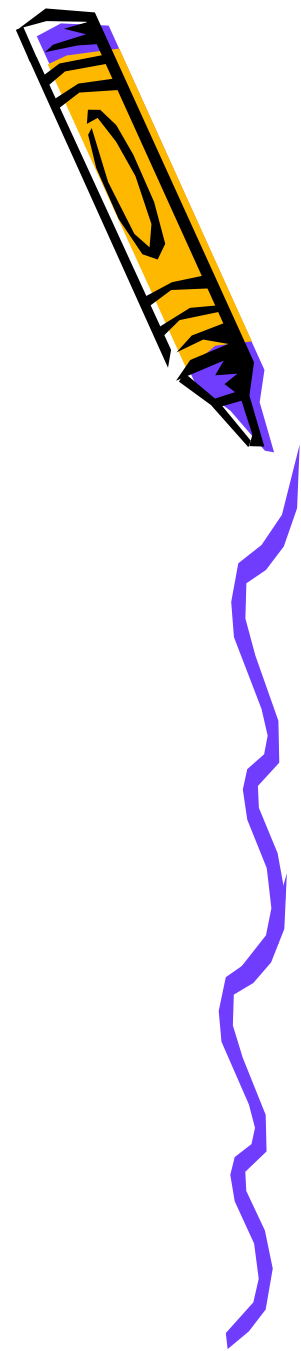
Psychický vývoj_kognitivně

První třída bývá považována za nejdůležitější ročník školní docházky- učí tzv. **elementární gramotnost** (číst-psát a počítat)

-Na konci první třídy děti většinou mí přečíst/vyslabikovat jednoduchý text, čtou cca 20 jednoduchých slov za minutu , počítají do 20

II. Školák v první třídě

Elementární gramotnost

- S užitím základních kognitivních a jazykových předpokladů si dítě osvojuje elementární čtení (uvědomění si korespondence fonému a grafému)
- Učí se písmena, slabiky/hlásky a spojování slabik/hlásek do slov, jednoduché čtení (dekódování)
- Různé metody výuky čtení (analyticko -syntetická a globální)
- Rozvíjí předpoklady pro realizaci početních operací: pevná představa čísla- jeho hodnoty, jistota vzájemných vztahů mezi čísly - číselná řada

„Nespecifický grafický rozum“ (Kučera 2005)

- První třída učí soustředěné intelektuální práci, čtecímu pohybu očí (zleva doprava) a technologické kázni (důležité jsou mnohdy postupy, sled procesů a úplnost řešení více než obsah)
 - Např. v prvouce není nový obsah, ale spíše formy třídění informací
- Dítě si osvojuje velké množství značek, čar či podobných prostředků a operací s nimi, které se používají při kresbě, výpočtech a objevují se v písmu (!regrese vzhledem k verbální úrovni, kterou dítě doposud dosáhlo)

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně

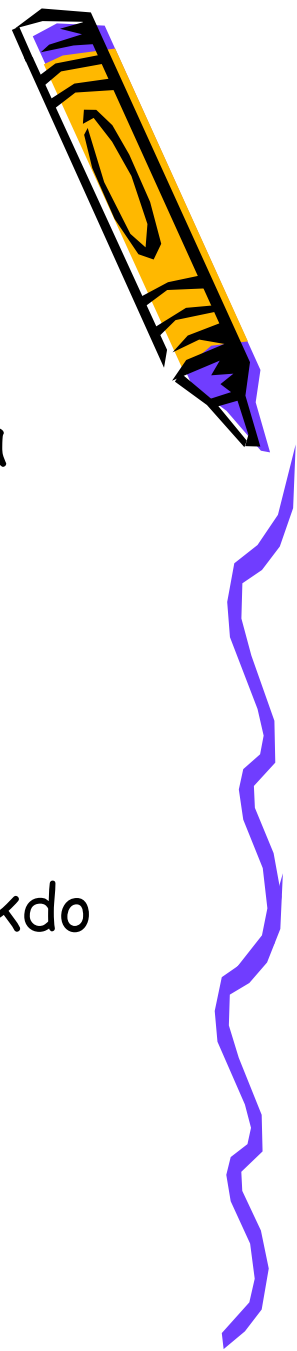

- Do školy se dítě přichází doopravdy učit (je to **práce** a ne hra) pokud je to hra, má spíše povahu soutěže (Caillois- agon)
- Paní učitelka: zbožňovaná, cení především produkci na papíře
- Dle školní etnografie (Kučera 2005) je osvojování učební látky prostředkem hodnocení- **byrokratická kontrola** jako nová forma kontroly (není v rodině)

Škola společensky „homologizuje rodinu“ staví před rodinu ideální normu a vymáhá ji, upozorňuje na odchylky (výslovnost, úplnost rodiny)

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně (II)

- Období formování genderové identity a postojů ke vzdělávání
- Centrem života je pořád rodina, ale postupně vzrůstá význam vrstevnické skupiny (ale: holky x kluci; zájmové aktivity), vrstevnické vztahy jsou dosti nestálé (kdo s kým „ka“ a s kým „neka“; malí školáci hodně žalují...)

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně (III)

- Bujná fantazie v kombinaci s rozvinutými kognitivními a motorickými funkcemi (hry pro školáky! četba, zájmové aktivity- sbírání všehomožného)
- Obtížně rozlišuje co je a není důležité (povrchní informace), není schopné přesně popisovat události

Psychický vývoj_ emočně

- Nástup do školy jako výrazná změna, (tlak okolního prostředí), úzkost, strach..
- Školní výkon ovlivňuje sebepojetí a sebeúctu
- Dítě se učí mluvit o svých pocitech (rozvoj verbálních schopností x řečové obtíže a oslabený vývoj jazykových schopností), což pomáhá regulaci emocí
- Zvládání frustrace a regulace emocí a její selhání před očima vrstevníků

